

A civilszervezetek pályázási aktivitása az Alföld leghátrányosabb helyzetű kistérségeiben

KULCSSZAVAK: leghátrányosabb helyzetű kistérségek, civil szervezetek, pályázati aktivitás, Alföld

ABSZTRAKT: Jelen elemzés az Alföld kistérségeiben működő civil szervezetek által benyújtott és elnyert európai uniós pályázatokkal foglalkozik. A tanulmány kiemelt hangsúlyt fektet a nagytáj leghátrányosabb helyzetű kistérségeire, valamint azok településeire.

A nonprofit szféra országos jelentősége a rendszerváltás után megerősödött: gazdasági szerepe megnőtt, társadalmi felelősségvállalása kiszélesedett. A 2008-as gazdasági recesszió e szektorra is hatással volt: egyre kevesebb támogatás érkezett hozzá; a magyarországi és uniós politika egyéb forrásokat, pályázati támogatásokat nyitott meg számára.

Az elemzés során nyilvánvalóvá vált, hogy a feltételezés, miszerint a hátrányos helyzetű kistérségek nemcsak gazdasági-társadalmi szinten elmaradtak, hanem a nonprofit szféra terén is, nem állja meg a helyét. A legaktívabb és legsikeresebb kistérség az Alföldön a lakosságszám és a regisztrált munkanélküliek alapján az ország harmadik leghátrányosabb helyzetű térsége, a Sellyei kistérség. A nagytáj összes kistérségének elemzése rámutat arra, hogy az elmaradottabb, periférikus területek is sikeresek, sokszor maguk mögé utasítva a gazdaságilag-társadalmilag fejlettebb kisvárosi régiókat.

Bevezetés

Jelen tanulmány a tájféldrajzi értelemben vett Alföld civilszervezeteivel kíván foglalkozni. Célja, hogy bemutassa, Magyarország uniós csatlakozása mennyire befolyásolta a vizsgált szféra pályázati életét és társadalmi jelentőségét. A nonprofit szektor vizsgálata mára egyre nagyobb hangsúlyt kap. A gazdasági súlya a rendszerváltás óta folyamatosan növekszik, hiszen számos kötelezően ellátandó feladatot vett át az államtól.

A 2008 őszen kirobbant gazdasági válság nemcsak a gazdasági szereplőket, az állami és önkormányzati szférát, a természetes személyeket, hanem a nonprofit szektort is mélyen érintette. Az állami támogatások jelentősen csökkentek, az átvállalt állami feladatok normatívái elmaradoztak vagy redukálódtak. Mindezek mellett a Nemzeti Civil Alap működési támogatásai is jelentősen csökkentek. A 2010-es kormányváltás óta a nonprofit szervezetek működésében újabb átalakulások következtek be. Az államkassza hiánya, valamint az országos és európai politikai változások

¹ Boros Gábor, PhD-hallgató, DE TTK Társadalom-földrajzi és Területfejlesztési Tanszék

sok jelentősen átstrukturálták a civil szféra támogatásait. A működési alapú, nem normatív támogatások odaítélésénél elsődleges szempont az elvégzett feladat és annak társadalmi jelentősége lett. A Nemzeti Civil Alap helyett a Nemzeti Együttműködési Alap kezelte azokat az anyagi támogatásokat, amelyek a civil életet kívánják segíteni.

Az új civiltörvény (2011. évi CLXXV. törvény) egyik célja – az újregisztráláson keresztül –, hogy kiszűrje azon civilszervezeteket, amelyek nem működőképesek, illetve passzívak. A törvény számos módosítást és feltételt állított a nonprofit szektor elé, hogy különböző támogatásokban részesülhessen (pl. közhasznúság). Ugyanakkor az állam hozzájárulásának csökkenése mellett egyre nagyobb szerepet kaptak az Európai Unióból érkező források. Magyarország csatlakozása után, de leginkább a 2007–2013. éves ciklusban növekedett a nonprofit szféra támogatása, és egyre több olyan pályázati kiírás jelent meg, ahol az önkormányzati és állami szereplők mellett a civil szféra is képviseltethette magát. Mindezeket túl számos olyan pályázati kiírás is született, ahová csak civilszervezet nyújthatta be támogatási igényét (pl. ÉAOP-5.1.3-11 kódszámú, „A régiós civilszervezetek infrastrukturális felteleteinek fejlesztése” című pályázat). Így tehát adott volt a felmerülő problémára a válasz: a korábbi állami támogatások hiányának pótlására az európai uniós források felhasználásával kerülhetett sor. Azonban fontos korlátozást jelent, hogy az uniós nem működésre, hanem fejlesztésekre nyújt támogatást.

A célcsoport

Mint azt a bevezetőben már részben említettük, jelen tanulmány csak a tájféldrajzi Alföld kistérségeivel, azon belül is az leghátrányosabb helyzetű kistérségek (LHH-s kistérségek) civilszervezeteinek pályázati aktivitásával és az elnyert pályázati forrásokkal foglalkozik. A dokumentum nem tér ki a szigorúan vett pályázati projektmenedzsmentre, hiszen nem vizsgálja, hogy egy civilszervezet milyen projektmenedzsmentstábbal dolgozik, illetve azzal, hogy az elnyert pályázati támogatás eljutott-e a támogatási szerződés megkötéséig, illetve a teljes pályázat megvalósulásáig, azaz a záró kifizetési kérelem benyújtásáig és a záró projekt-előrehaladási jelentés benyújtásáig.

Fontos megemlíteni, hogy jelen elemzés szigorúan csak a Nemzeti Fejlesztési Terv, az Új Magyarország Fejlesztési Terv (és az Új Széchenyi Terv) keretében pályázott és elnyert támogatásokkal foglalkozik. A Svájci és EGT Norvég Alap, az UMFT III. és IV. tengely forrásainak felhasználásával, valamint egyéb hazai és nem hazai támogatásokkal nem foglalkozik. Ennek több oka is van. Az egyik ilyen ok: a Svájci és a Norvég Alap által nyújtható támogatás az európai uniós forrásokhoz képest elenyésző, akárcsak a nem normatív jellegű, hazai források. Továbbá a Svájci Alap forrásaira csak az Észak-Magyarország régió és az Észak-Alföld régió azon civilszervezetei pályázhattak, amelyek semmilyen módon nem köthetők az állami szférához – azaz olyan klasszikus civilszervezetek, mint a (magán)alapítványok, egyesületek vagy a hozzájuk köthető szociális szövetkezetek. A másik ok, hogy az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (és a későbbi módosításai) IV. tengelyé-

nek forráselosztásában közreműködő LEADER-térségek nem kistérségi, hanem inkább tájfelldrzejzi lefedettségűek. Így a két rendszer összehasonlítási alapja meglehetősen bonyolult. Minden esetben települési szinten kell folytatni a kutatásokat, amely a jelen tanulmánynak nem célja. A dokumentum csak azoknak a településeknek a civilszervezeteit vizsgálja, amelyek a LHH-s kistérségekbe tartoznak.

Magyarországon 2010-ben 65 ezer civilszervezet működött. Ez a szám napjainkra enyhén növekedett, de mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy ez az abszolút érték csak a jogilag bejegyzett civilszervezeteket mutatja. A szervezetek jelentős hányada passzív. A civilszervezetek 6%-a semmilyen kiadással és bevétellel sem, több mint 40%-a 500 ezer Ft alatti bevétellel rendelkezett. Azonban mégsem mondhatjuk azt, hogy a civilszervezetek nem bírnak jelentős gazdasági erővel: a 2010-es összes bevételük 1202 milliárd Ft volt, ami a 2000-es érték két és félszerese (KSH 2012). A fentiek tükrében elmondható, hogy nem a civilszervezetek száma, hanem aktivitásuk és feladatellátásuk a mérvadó.

A fentiek tükrében érthető, hogy a tanulmány nem kíván foglalkozni a civilszervezetek számával, hiszen jelen esetben a fő cél annak időbeli és térbeli bemutatása, hogy egy-egy alföldi kistérség pályázati aktivitása hogyan alakult 2004 óta.

A célterület és a vizsgált időszak

Jelen tanulmány az Alfölddel mint tájjal foglalkozik. Ha európai uniós területfejlesztési forráselosztásban gondolkodunk, akkor úgy tekinthetjük, hogy a nagytáj az Észak-Alföld és Dél-Alföld régiót fedi le. A tanulmány mégis inkább magát a teljes természeti nagytájat fogja kutatni, aminek elsődleges indoka az, hogy így érintőlegesen foglalkozik az Észak-Magyarország régió délkeleti és északkeleti kistérségeivel, a Közép-Magyarország régió délkeleti kistérségeivel, a Közép-Dunántúl régió keleti kistérségeivel és a Dél-Dunántúl régió déli és keleti kistérségeivel is. Az összehasonlító elemzésből csak a Nyugat-Dunántúl régió marad ki, mivel azt egyáltalán nem érinti az Alföld mint nagytáj. Így a vizsgálatba bevont leghátrányosabb helyzetű kistérségek száma is megnövekszik: a tanulmány hatvanegy kevésbé hátrányos helyzetű és tizenhét halmozottan hátrányos kistérséggel foglalkozik. A besorolásból kimarad Budapest, mivel adatai erősen torzítanak. A leghátrányosabb helyzetű kistérségek lehatárolásakor a 311/2007. (XI. 17.) kormányrendelet besorolását vettem alapul.

A civilszervezetek pályázati aktivitásának és sikerességének mérésére két időszakot, az uniós csatlakozásunk óta eltelt két tervezési-fejlesztési ciklust határoztam meg: a Nemzeti Fejlesztési Terv 2004–2006 és az Új Magyarország Fejlesztési Terv 2007–2013 közötti ciklusát. Az adatbázis lekérdezése 2013. október végén fejeződött be, amikor már pályázati elbírálások és támogatásról való döntések elvétele vagy pedig egyáltalán nem történtek. Ennek tükrében kimondható, hogy a tanulmány két lezárt fejlesztési ciklust vizsgál.

A nonprofit szféra pályázati aktivitásának és sikerességének bemutatása az Alföld kistérségeiben

A tanulmány a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség honlapján elérhető jelentéskészítő (<http://www.nfu.hu/jelenteskeszito>) által szolgáltatott adatok elemzésével történt. A jelentéskészítő programot a Welt 2000 Kft. készítette el, lehetővé téve egy térkép-alapú keresőprogram használatát. A keresőprogram az országos szinttől a települési szintig adja meg a térségek statisztika adatait, külön jelölve az állami, önkormányzati, vállalkozói és nonprofit szektor adatait, valamint a Nemzeti Fejlesztési Terv (későbbiekben NFT) és az Új Magyarország Fejlesztési Terv (későbbiekben ÚMFT) keretében benyújtott, elnyert, megvalósításra kész és megvalósított pályázatait.

A program a nonprofit szektor kapcsán együtt kezeli az összes jogilag civilszervezetet, így a jelen dokumentum vizsgálati tárgyát, azaz a leghátrányosabb helyzetű kistérségek és települések pályázati aktivitását néhol erősen torzítja. Az egyik legegyszerűbb példa a Magyar Közút Nonprofit Zrt. A szervezet által benyújtott és elnyert pályázatok száma térségi szinten elenyésző, de egy település életében meghatározó lehet: egy-egy több száz millió Ft-os nagyságrendű pályázat egy 500 fő alatti lélekszámú település esetében torzítja a helyi civilszervezetekről kialakított képet.

Elemzésünk megpróbálja kiszűrni ezeket az anomáliákat, és külön foglalkozik azokkal.

Jelen tanulmány a térségek tipizálásakor azok lakosság számára és a regisztrált munkanélküliek számára épít. Vizsgálja a régiók kistérségei, valamint a leghátrányosabb helyzetű kistérségek (későbbiekben LHH-s kistérségek) települései civilszervezeteinek pályázati aktivitását és elnyert pályázatait a két említett ciklusban.

Az NFT időszakában jóval kevesebb támogatási összeg került kiírásra, és az időszak rövidege miatt összességében kevesebb pályázatot nyújtottak be. Az első ciklusban átlagosan évi 82 milliárd Ft volt a benyújtott pályázatok igénye, míg a másodikban 124 milliárd Ft. Azonban, ha éves átlagot nézünk, akkor a két ciklusban a benyújtott pályázatok számának éves átlaga közel megegyező. Így érthető, hogy egy-egy kistérség esetében a benyújtott pályázatok száma – a lakosságszámra vetítve – a 2007–2013 közötti ciklusban több, mint az azt megelőzőben. Mégis érdemes megemlíteni, hogy az összes – hetvennyolc – alföldi kistérségből tizenhét esetben az 1000 főre jutó benyújtott pályázatok száma az NFT időszakában meghaladta az ÚMFT időszakban benyújtottak számának 50%-át. Sőt ezekből négy kistérség aktívabb volt az első ciklusban, mint az azt követőben, és egy egyáltalán nem nyújtott be pályázatot az ÚMFT időszakában. Ha az igényelt támogatásokat nézzük, akkor ez az arány jóval szerényebb. A két összehasonlítást egymásra vetítve csak két kistérség, a Kunszentmiklósi és az Ercsi tűnik ki. Az Ercsi kistérségben az ÚMFT időszakában nem történt pályázatbenyújtás a civil szektor részéről. Ettől függetlenül látható, és nem okozott meglepetést, hogy az ÚMFT időszakában sokkal jelentősebb volt az aktivitás a kistérségek jelentős hányadában.

Ha a nonprofit szektor pályázati aktivitását lakosságszámra vetítve elemezzük, akkor mindkét esetben – azaz a benyújtott pályázatok számát és az igényelt összeget tekintve – szinte ugyanazon kistérségeket látjuk az élen. Mindkét táblázat legjobb tizedében szerepelt a Sellyei (a legaktívabb és egyben LHH-s kistérség), a szinte min-

dig második helyen szereplő Nyíregyházai, valamint a Debreceni, a Szegedi és a Vásárosnaményi (egy újabb LHH-s) kistérség. Az élbolyban kaptak helyet a Berettyóújfalui, a Jánoshalmi és a Kisteleki LHH-s kistérségek is.

Az összehasonlításból látszik, hogy az alföldi kistérségeket tekintve az első egyharmadban jelentős értékeket képviselnek az LHH-s kistérségek, amelyeknek az átlagos teljesítménye meghaladta az országos és még inkább az alföldi, de nem LHH-s kistérségek átlagát.

A felsorolásból kitűnik, hogy az aktivitás terén nem rajzolódik ki területi sajátosság, az inkább csak a passzívok esetében látható. Érdekes tény, hogy a főváros közeli és jórészt a fejlettebb kistérségek is meglehetősen hátul végeztek. Az utolsó harmadban szerepelt pl. a Hajdúszoboszlói, a Tiszaújvárosi, a Mezőkövesdi, a Dunaujvárosi kistérség is.

Ha a pályázati sikerességet nézzük meg, azaz az elnyert pályázatok számát, valamint az odaítélt pályázatok összmenyiségét lakosságszámra vetítve, akkor hasonló eredményeket kapunk. Az örökös első itt is a Sellyei kistérség volt, és az élvonalban kapott helyet a Nyíregyházai is. Azonban az első tizedben már új nevek is szerepeltek, igaz olyanok, amelyek jellemzően az előbbi esetben is átlag felett teljesítettek. Azonban figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy igazán sikeresnek az mondható, akinek a benyújtott és az elnyert pályázatainak abszolút száma közelít egymáshoz, és az igényelt összeg hasonló az elnyert összeghez. A legsikeresebbek ilyen téren értelemszerűen a megyeszékhelyek. Azonban, ha ismét a lakosságszámra vetítünk, akkor újfent az előbbiekből látott sorrendet vesszük észre, bár a sorrendben vannak apró eltérések, és a legjobb húszas rangsor is változik. A kép meglehetősen vegyes. Néhány, a rangsorban elől helyet kapott, megyeszékhellyel rendelkező kistérség már vegyült az LHH-s kistérségekkel, így az aránylag fejlettebbek is hátrébb sorolódtak.

Az elemzés e szakasza alapján elmondható, hogy a leghátrányosabb helyzetű kistérségek jól teljesítettek, az élen elhelyezkedő tendenciájukat csak a felsőfokú oktatással rendelkező és kedvezőbb helyzetű régióközpontok törlik meg. A fejlettebb gazdaságú térségek civilszervezetei aktívak. Ugyanakkor ezen kistérségek nonprofit szervezetei kevésbé fejleszthettek más forrásból, vagy az európai uniós pályázati rendszert kevésbé tudták kihasználni. Éppen ezért érdemes a munkanélküliséget is figyelembe venni, hiszen a nonprofit szféra jelentős része az Humánerőforrás Operatív Program- (HEFOP), illetve a Társadalmi Megújulás Operatív Programokból (TÁMOP) építkezik. Mivel országos szinten a civilszervezetek 16%-a szociális ellátáshoz kötődik (KSH 2012), érdemes áttekinteni, hogy a szociálisan rossz helyzetű kistérségek esetében függ-e a regisztrált munkanélküliek arányától a benyújtott és elnyert támogatások száma és összege.

A 100 fő regisztrált munkanélküli-re vetített benyújtott pályázatok és az egy főre vetített igényelt támogatások esetében az Alföld keleti és déli kistérségei jártak az élen. Kitűnik a megyeszékhelyek súlya, de mindenképpen érdemes megemlítenünk, hogy az igazán elmaradott kistérségek, az előregedő, illetve magas munkanélküliségi rátával jellemezhető térségek az utolsó harmadban kaptak helyet. Ilyen például a Bodrogi, a Csengeri és a Mezőcsáti kistérség, amelyek a mutatóik alapján a

311/2007 (XI. 17.) kormányrendelet 1. melléklete szerint a tíz leghátrányosabb helyzetű térség közé tartoznak. Összességében elmondhatjuk, hogy a munkanélküliség leküzdésében – noha nagy arányban ilyen jellegű pályázatokat nyújtanak be – nem tekinthetők igazán sikeresnek. Az alföldi LHH-s kistérségek átlaga jóval az alföldi nem LHH-s kistérségek átlaga és még inkább az országos átlag alatt teljesítettek. Ettől függetlenül nem mondható el az, hogy a leghátrányosabb helyzetű kistérségek egyike sem sikeres e téren. A kormányrendelet melléklete szerinti 3. helyezésű Sellyei kistérség újra benne volt az első tízben, sőt, ha nem számoljuk a nagy lakosságú megyeszékhelyeket, még előkelőbb helyet foglalt el, és kitűnt a többi, kisvárosi központú kistérség közül is.

A civilszervezetek regisztrált munkanélküliek függvényében vizsgált sikeressége mutat némi átrendeződést. Az élen ugyan nincs jelentős változás, ugyanúgy a Sellyei és a megyeszékhellyel rendelkező kistérségek állnak az élen, azonban az eddig az utolsó harmadban vagy kifejezetten hátul kullogó Mezőcsáti kistérség a 100 regisztrált munkanélkülihez jutó elnyert pályázatok számában jelentősen előrelépett, azaz sikeres civilszervezeteket tudhat a magáénak. Azonban ezek a nonprofit szervezetek csak kis összegű támogatást igényeltek és nyertek el, így az egy munkanélkülihez jutó pályázati támogatás szerint a mezőny közepén kapott helyet.

A regisztrált munkanélküliekre vetített aktivitási és sikerességi mutatók sorrendjében sem jelentkezik semmilyen karakteres területiség. Az első harmadban a megyei jogú városok kistérségei kapnak helyet egy-két vidékies kistérséggel együtt. A fejlettebb és az LHH-s kistérségek vegyesen foglalják el a helyeket. Annyit érdemes kiemelni, hogy a kormányrendelet szerint erősen leszakadó Bodrogi kistérség ezúttal is kevés eredményt tudott felmutatni.

A két ciklus összehasonlításakor csak néhány sajátosság emelhető ki. A kistérségek közül három sikeresebb és aktívabb volt az NFT időszakában, mint a második ciklusban. A Mórahalomi, Abai és Kunszentmiklósi kistérségek az ÚMFT ciklusához képest is jól teljesítettek a 2004–2006 közötti ciklusban, sőt az utóbbi kettő sikeresebb volt az előbbi esetben, mint a másodikban. A Mórahalomi kistérség jobb eredményeket ért el a jelenlegi pályázati ciklusban, és az élbolyba került.

A nonprofit szféra pályázati aktivitásának és sikerességének bemutatása az Alföld leghátrányosabb helyzetű kistérségeiben

Az Alföld kistérségei közül érdemes kiemelt figyelmet fordítani a leghátrányosabb helyzetű térségekre. Ezeket erősen sújtotta a válság, hátrányos helyzetüket elmélyítette a globális recesszió. Civilszervezeteik egyre kevesebb költségvetésből (adományok és önkormányzati támogatások) gazdálkodhattak, számukra még fontosabb volt az Európai Unióból érkező támogatás.

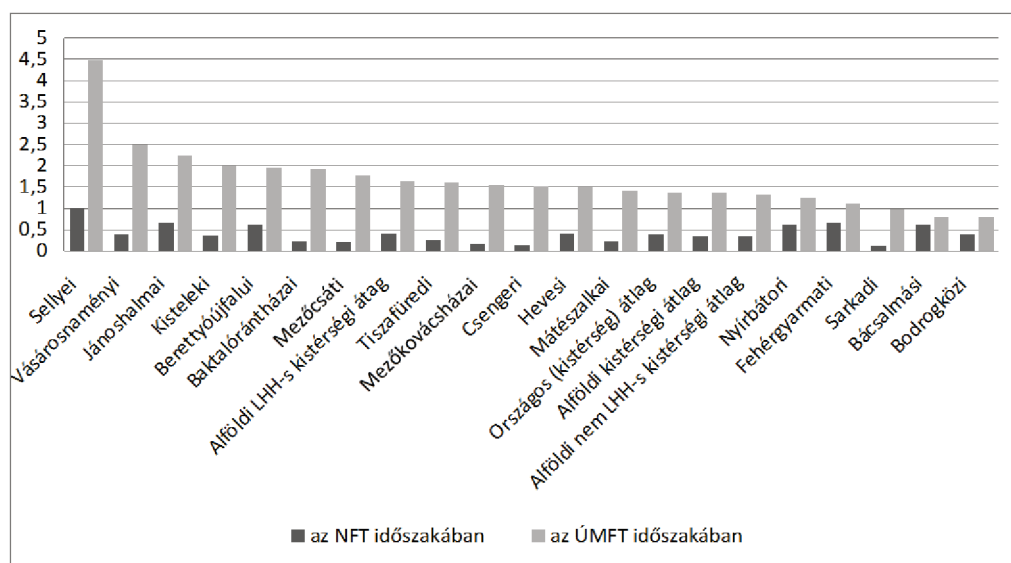
A leghátrányosabb helyzetű kistérségek szociálisan erősen elmaradottak, így e téren a civilszervezetek aktivitása különösen fontos (Brodorits–Nagy 2010; Nagy 2011). Ettől függetlenül az ÚMFT időszakában, tehát a válság kitörésével és hatásaival egybeeső uniós ciklusban csak a Berettyóújfalui és Mátészalkai kistérség civilszervezetei által benyújtott pályázatok száma haladta meg az országos és az al-

feldi nem hátrányos helyzetű kistérségek átlagát. Velük együtt a Vásárosnaményi kistérség teljesített az alföldi átlag felett. A leghátrányosabb helyzetű kistérségek átlaga az alföldi LHH-s kistérségek középmezőnyében van. Az igényelt támogatási összegeket áttekintve hasonló képet kapunk, ám ez jelentős mértékben módosul, ha lakosságszámra vetítve elemezzük a benyújtott pályázatok számát (1. ábra).

A Sellyei kistérség itt is magasan vezetett, majdnem kétszer akkora teljesítménnyel, mint a második helyezett, az egyébként is sok pályázatot benyújtó Vásárosnaményi kistérség. Az ábrán jól látható, hogy a kistérségek meglehetősen egyöntetűen teljesítettek, csak az első helyezett és az utolsó kettő lóg ki a meglehetősen kiegyenlített mezőnyből. Ez betudható annak, hogy a leghátrányosabb helyzetű kistérségek országos figyelmet kaptak a pályázati kiírásoknál is. Célzott, normatív jellegű pályázatok kerültek kiírásra, továbbá 2008 őszén, tehát a válság kirobbanásakor jelent meg a „Nem mondunk le senkiről” zászlóshajó program, amelynek támogatási rendszerében kiemelten támogatták a civilszervezetek pályázati szerepvállalását (Kullmann–Janza–Herczeg 2010).

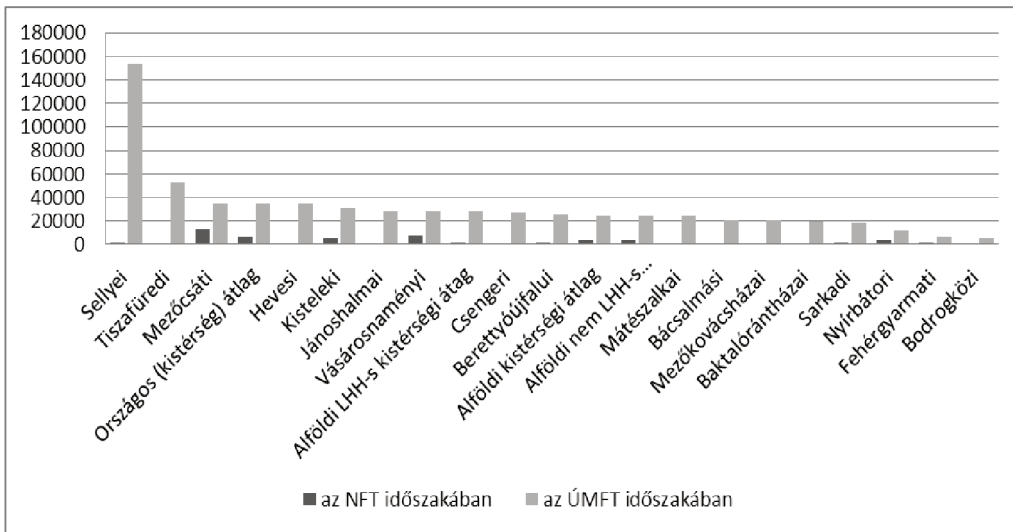
Az egy főre jutó támogatás igénylése esetében még kiegyenlítettebb a sor. Egyedül a szinte mindig élen szereplő Sellyei kistérség lógott ki a sorból a maga 312 000 Ft-os, egy főre jutó intenzitásával. A többi kistérség háromnegyede a 130 000–70 000 Ft-os intervallumon belül mozgott, ami megfelelt az országos (87 000) és alföldi (73 000) átlagnak.

1. ábra. A nonprofit szféra 1000 főre jutó beérkezett pályázatainak száma az Alföld leghátrányosabb helyzetű kistérségeiben

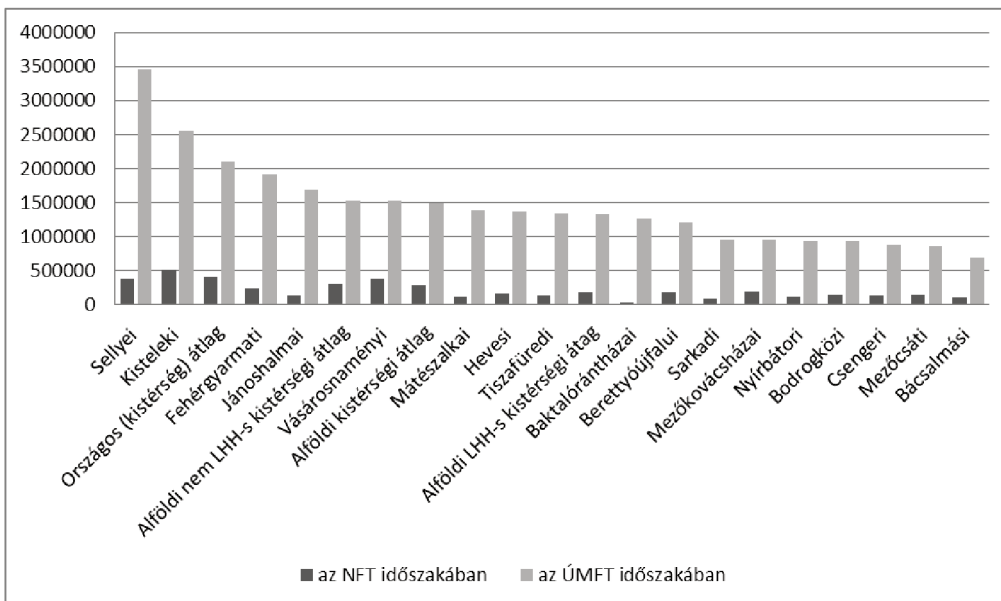
Forrás: Saját szerkesztés a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség adatai alapján.

2. ábra. A nonprofit szféra egy főre jutó megítélt támogatásainak összege az Alföld leghátrányosabb helyzetű kistérségeiben

Forrás: Saját szerkesztés a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség adatai alapján.

3. ábra. A nonprofit szféra egy fő regisztrált munkanélküliire jutó igényelt támogatásainak összege az Alföld leghátrányosabb helyzetű kistérségeiben

Forrás: Saját szerkesztés a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség adatai alapján.

A kistérségek civilszervezeteinek sikerességét alapul véve kitűnik – az összes alföldi kistérség jellemzése során is –, hogy az aktivitásban jelentős változások vannak. A Mezőcsáti kistérség pl. a középmezőnyből a második helyre tört fel, amivel összességében a legsikeresebb alföldi LHH-s térség címet kaphatja, ha összehasonlítjuk benyújtott és elnyert pályázatainak számát.

A térség sikeressége az egy főre jutó elnyert támogatásoknál is mutatkozott. A 2. ábrán ismét látható, hogy a leghátrányosabb helyzetű kistérségek civilszervezetei az országos átlaghoz viszonyítva némileg elmaradtak, s közelítenek az alföldi átlaghoz.

Ha a regisztrált munkanélküliek számát vesszük figyelembe, megerősítést nyer a korábbi megállapítás, hogy a magas munkanélküliséggel jellemezhető, valamint legelmaradottabb kistérségek a mezőny végén kullogtak (3. ábra).

Éppen a legnagyobb munkanélküliséggel rendelkező kistérségek igényelt támogatási forrásai a legrosszabbak, még az LHH-s átlagot sem érik el.

A nonprofit szféra pályázati aktivitásának és sikerességének bemutatása az Alföld leghátrányosabb helyzetű kistérségeinek településein

A tájféldrajzi értelemben vett Alföld LHH-s kistérségeinek települései közül 319 helység – melyek közül 27 városi rangú – került be az alábbi elemzésbe. A települések civilszervezetei aktivitásának és sikerességének vizsgálatánál elsősorban azt kell kiemelnünk, hogy települési szinten is jellemző az ÚMFT időszakában benyújtott pályázatok magasabb összege, mind támogatási intenzitásban, mind a benyújtott pályázatok terén. Azonban míg a kistérségi szintű elemzésnél elenyésző volt az NFT időszakban sikeres(ebb)ek száma, itt ez valamivel nagyobb arányt mutat. A 2007–2013 közötti ciklusban 161 olyan település volt, ahol legalább egy nonprofit szervezet nyújtott be pályázatot (ebbe beletartozott olyan szervezet is, amely országos jelentőségű), míg a korábbi időszakban ez csupán 80 volt. Viszont ezek közül 24 olyan volt, amely csak az NFT időszakában pályázott, az ÚMFT-ben nem. (Kistérségi szinten vizsgálva csak egy ilyen volt.)

Ha az igényelt támogatásokat vizsgáljuk meg, akkor jelentős a torzítás, így ez alapján az aktivitásról messzemenő következtetést nem vonhattunk le. Az ÚMFT időszakában e téren Vejti (Baranya megye, Sellyei kistérség) vezet, ahol az egy főre jutó igényelt támogatási összeg meghaladta az 5 millió Ft-ot. A sort hasonló települések vezetik, ahol egy-egy igényelt támogatás összege volt magas (bár arányaiban nem nagy, 30-40 millió Ft), viszont a település lélekszáma meglehetősen alacsony (Vejti esetében alig 180 fő).

A civilszervezetek sikerességét tekintve hasonlóak az eredmények. Ha lakosság-számot veszünk figyelembe, akkor azok a települések a legsikeresebbek, ahol a lakosság-szám alacsony (pl. Markóc 62 fő lakossal, egy darab, 42 millió Ft-os támogatott pályázattal).

Ha nem lakosság-számra vetítünk, akkor a legnagyobb aktivitás a városokra jellemző, noha szerepet kapott egy-két kisebb település is (pl. Panyola), de az első között egyértelműen a nagyobb lakosság-számú települések vagy jellegzetes turisztiki-

kai célpontok domináltak (Máriapócs, Abádszalók). A legaktívabb település cím Berettyóújfalué, amely a (benyújtott pályázatok terén) második helyezett településnél kétszer eredményesebben pályázott. Ez nem véletlen: 2010 szeptemberében a 15 000 fős lakosságú kisváros 124 bejegyzett civilszervezetéből 74 mondta magát aktívnak, csak 12 állt megszűntetés előtt (Kissné Pásztor I–Kállai 2011).

Összességében hasonló eredmény mutatható fel a sikerességet tekintve is. Azt mindenképpen meg kell jegyezni, hogy az aprófalvas és törpefalvas települések azért vannak az élen, mert sok esetben a területükön egyéb, országos jelentőségű nonprofit szervezetek pályáztak a település közigazgatási határán belüli fejlesztési tevékenységre (pl. Magyar Közút Nonprofit Zrt). Ha a lakosságszám helyett a regisztrált munkanélküliekre vetítünk, ismételten csak az aprófalvak kerültek az aktív és sikeres települések közé. Érdekes, hogy az elsők között Baktalórántháza városa is helyet kapott. A regisztrált munkanélküliekre és a lakosságszámra vetített összesítések esetében egymáshoz hasonló eredmények születtek, csak a rangsorban történnek kisebb-nagyobb változások.

Egészében véve elmondhatjuk, hogy a települések civilszervezeteinek aktivitása és sikeressége országos statisztikai szempontból a jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján nem vizsgálható. Az elemzést a jelen tanulmányban szereplő módszerrel ezért érdemes országos szintre kiterjeszteni és a kiugró eredményeket külön-külön vizsgálni.

Konklúzió

Elemzésünk célja az Alföld kistérségeinek és településeinek vizsgálata volt. Összességében elmondhatjuk, hogy a gazdasági recesszió jelentkezett a települések civil életében is. Egyre többen pályáztak fejlesztési forrásokra, és várhatóan a jövőben még fontosabbá válik a civilszervezetek szerepe.

Az elemzés egyik fő eredménye, hogy bemutatta: az Alföld kistérségeiben a civilszervezetek aktivitását és sikerességét tekintve nem beszélhetünk egyértelműen körülhatárolható fejlett és fejletlen térségekről. A feltételezés – miszerint a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben a gazdasági-társadalmi folyamatok mellett a nonprofit szféra is gyengébb – nem erősíthető meg egyértelműen. Tény, hogy van olyan kistérség, amely országos szinten és alföldi összevetésben is jelentősen elmaradott, és eredményes civil szervezetekkel sem bír, de van erre ellenpélda is.

A fentiek tükrében elmondhatjuk, hogy egy-egy hátrányos helyzetű kistérség gazdasági-társadalmi felzárkóztatásában egy-egy civil szereplő jelenléte rendkívül fontos lehet; ezek nagyobb gazdasági szerepvállalás esetén akár húzóerőként is megjelenhetnek – és már jelentek is meg – egy-egy térség életében.

IRODALOM

Brodorits Z.–Nagy A. 2010 A fejlesztéspolitika érvényesülése a 33 leghátrányosabb helyzetű kistérség mintaértékelése alapján. Falu, *Város, Régió* 1: 78–81.